

Aunsøgård og Aunsø kirke

Bygningshistorie og sammenhæng

Af Jørgen Gansbørn

Fig. 1. Aunsø kirke og Aunsøgård set fra øst. I baggrunden gårdens nuværende bovedbygning fra 1872. Alle de nuværende længer stammer fra 1800-tallets slutning eller senere. Af de gamle gårdsanlæg er intet bevaret, men placeringen er den samme.

Aunsøgård og -kirke ligger på et lille næs mellem den næsten udtørrede nordre del og den søndre del af Aunsø. Afstanden fra kirken til landsbyen Gl. Svebølle er ca. én kilometer, der tilbagelægges gennem den et par hundrede år gamle allé, der fører direkte ind på Aunsøgårds gårdsplads.

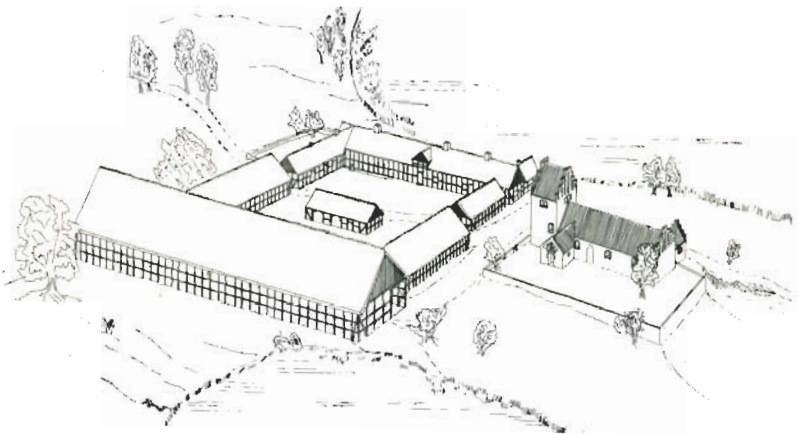

Fig. 2. Fugleperspektiv af Aunsøgård og -kirke tegnet på grundlag af brandtaxationen 1818 og matrikelkort fra 1807.

Aunsøgård nævnes første gang i vore skriftlige kilder i »Kong Valdemars jordebog« fra 1231, hvor der blandt kongelevet nævnes en »villa« med et større møllested samt et mindre lidt derfra.¹ Bortset fra denne enlige efterretning kendes Aunsøgård ikke i de middelalderlige kilder. Dét er fejlagtigt blevet udlagt, som om gården tilhørte Roskilde bispestolen i højmiddelalderen, hvilket skyldes at Aunsø er fællessogn med Holmstrup ifølge »Roskildebispens jordebog«, hvis oplysninger stammer fra 1300-tallets første fjerdedel.² Der er imidlertid intet, som understøtter denne antagelse. Aunsøgårds storhedstid synes at have været under kongerne Christian III og Frederik II, der begge aflagde flere besøg på stedet i jagtsæsonen,³ hvilket selvfølgelig ikke udelukker ældre kongers besøg.

Efter krigene mod Sverige bortforlenes eller rettere gives Aunsøgård som erstatning til løjtnant Hannibal Lauritzen, men denne formåede åbenbart ikke at genoprette gården, og 1667 forlenes oberstløjtnant Georg Müller med ejendommen. Han synes at have påbegyndt genopbygningen i det tiår, han var ejer.

Efter Georg Müller skifter Aunsøgård flere gange ejer med korte intervaller. Blandt dem Jørgen Bielke, en tid kansler for Sjællands

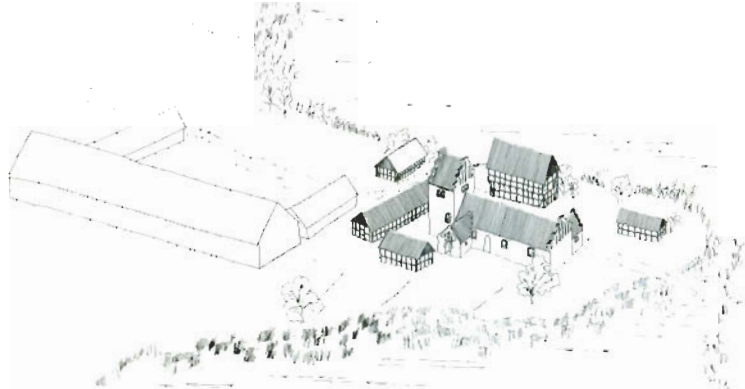

Fig. 3. Fugleperspektiv af Aunsøgård og -kirke tegnet på grundlag af arkivalske oplysninger. Det må antages at være dette hus Christian den III og Frederik II benyttede ved jagtbesøgene i Aunsø.

stift, der imidlertid faldt, sammen med og på grund af sin forbindelse med Struense. Bielke levede senere hos sin datter på Birkendegård.

I 1724 købtes Aunsøgård imidlertid af den mand, der må antages i vid udstrækning at have præget stedet. Det var den detroniserede generalbygmester Johan Conrad Ernst, som antagelig var bygherre for den største del af det anlæg, som general Christian Lereche købte ved auktion efter J. C. Ernst's død i 1750.

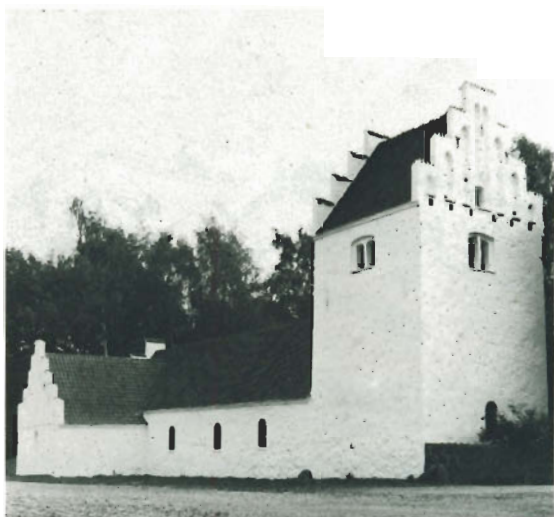
Der er beklageligvis ikke bevaret skifte- eller auktionsdokumenter fra salget af godset, mens der findes en meget udførlig auktionsliste på adskillige foliosider om bohavet og bedriftens løssøre.⁴ Af auktionslisten kan bl.a. læses, at Ernst må have haft hestestutteri på Aunsøgård.

I 1818 lod Christian Lereche Aunsøgård brandforsikre og dermed får vi en vis viden om bygningernes udseende.

Aunsøgård blev i grevskabet Lerchenborgs eje indtil lensafløsningen i 1921.⁵

Lerchenborgs indsats på Aunsøgård var, bortset fra opførelsen af de nuværende bygninger i sidste fjerdedel af forrige århundrede, en gradvis omsætning af J. C. Ernst's avlgård fra bindingsværk til kam-

Fig. 4. Aunsø kirke set fra nordvest. I denne skikkelse er kirken et produkt af en beftig byggeaktivitet gennem senmiddelalderen. På billedet ses det ret store sakristi med den karakteristiske vestsjællandske blændingsgavl og den skæmdære norddør, nu atter tillukket. Terrænet ligger ca. 50-60 cm over det niveau, hvorpå kirken er bygget.

pestensmure. En af årsagerne til udskiftningen af avlslængerne synes at have været interessen for fåreavl på de stenede jorder ved Aunsø.

Aunsøgårds ældre historie må alene søges i arkiverne, der i øvrigt ikke er særlig righoldige med oplysninger. Gården synes at have indtaget en tilbagetrukket plads i grevskabet Lærchenborgs vidtstrakte imperium, drevet af skiftende bestyrere og forpagtere.

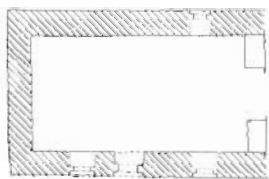
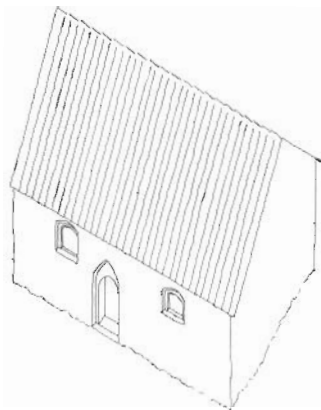
En brandtaxation fra 1818 giver imidlertid mulighed for at rekonstruere gårdens udseende. Da det endvidere er sandsynligt, at general Chr. Lærche ikke har foretaget mange bygningsændringer på den vist veldrevne og ret nye gård, han overtager efter Johan Conrad Ernst, kan brandtaxationen nok i det store og hele vise situationen i Ernsts sidste ejertid, ved midten af 1700-tallet.

Brandtaxationen lyder således:⁶

1818 den 31 marts har brandmester og taxationsmester Jens Nielsen af Snerthinge og Ole Hansen af Viskinde foretaget følgende taxation:

Aunsø Sogn, Aunsøgaard Hovedgaard
ejer Kammerjunkeren, Lensgreve C. Lærche.

Fig. 5. Aunsø kirke ved opførelsen i første halvdel af 1400-tallet. Et kirkerum på 9,3×4,6 m bygget i tilslutning til en muret bygning mod øst på det nuværende korsplads. Kirkerummet be-lyses af to ret store fladbuede falsede vinduer på hver side af en, omtrent midt i syd- og nord- væggen, placeret rundbuet dør i spidsbuet spejl. Ved øst- og vest- væggen bar været sidealterborde.

A. Stuelængden i Nord bestaaende ialt af 38 Fag, naar iberegnes en Udbygning ved Nordre Side, er 10 Alen dyb, Kiæmningsværks Bygning af Ege og Fyrretømmer, for det meste murede Tavl af brændte Steen, dog endeel Leervægge, Straatag; indrettet fra østre Ende saaledes: 19 Fag tillige med Udbygningen som er 3 Fag ialt 22 Fag, til Værelser af Stuer og Kamre, samt tvende Forstuegange, hvilke Værelser ere forsynede med Brædegulv og Forstuegangene med Mursteensgulv, dernæst 4 Fag til nok et Værelse med Brædegulv, en liden Gang, Spisekammer og noget af Kjøkkenet med Muursteensgulv, 4 Fag til Bryggers; Længden er forsynet overalt med Loft, Vinduer deels i Blye og deels i Trærammer, deels saakaldede hollandske og deels simple Dørre; en Qvist over det halve af 3 Fag til Gaardsiden, hvori er indrettet et Kammer; Kielder under 16 Fag, 4 Skorstene med en Bageovn for det meste af brændte Steen. Taxeret á Fag 160 Rdl. Sv. er 6080 Rd. SV. der divideret med 2 udgjør Forsikkringssummen ... 3040 SV.7

B: En Længde i vester 14 Fag, 10½ Alen dyb Kiæmningsværksbygning af Fyrretømmer, dog nogle Egefodstykker, klinede Vægge og Straatag ind-

Fig. 6. Murskel på loftet mellem skib og kor, der viser, at skibet er muret an til og uden for-bant med en eksisterende væg, af mindst samme bredde. Den glatte pudsflade ses til højre for skillelinien.

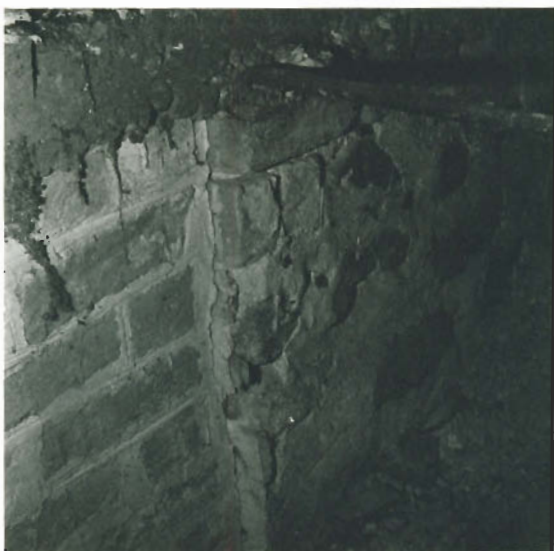

Fig. 7. Et studie i ud-grævningen mellem skib og kor netop under murskellet på loftet. Den store blok øverst i billedet er fundamentet for nordre sidealterbord. Både dette og gulvlagene slutter ved østsiden – til højre i billedet – og afløses af et porøst mørtellag med mange tegl og granitflækker. Det er antagelig mærkeren og et byggelag fra en tidligere teglstensbygning på stedet. Mørtelsporene på oversiden af munkestensgulvet stammer fra et muret kortrin op til det nævrende kor.

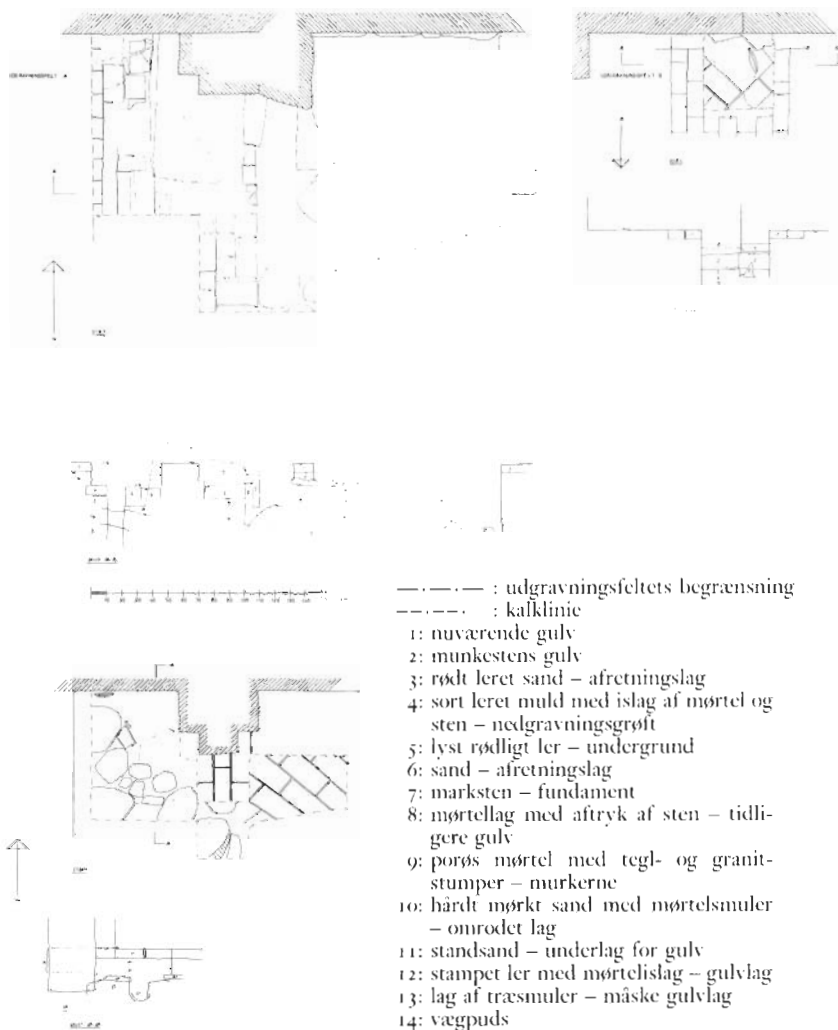
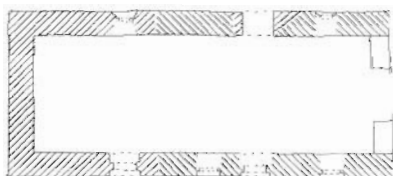
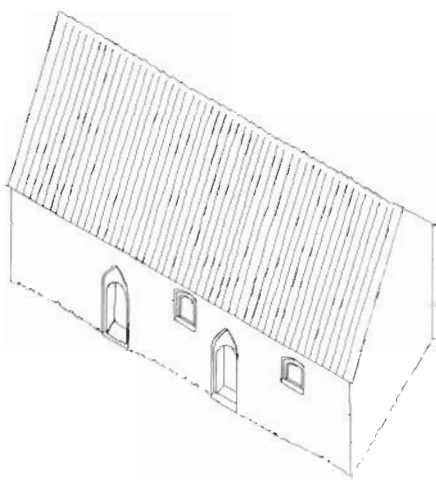

Fig. 8. Opmåling af de tre udgravningsfelter. Felt A er udgravningen mellem skib og kor; felt B er et lille felt ved den østre syddør, det skulle tjene til at bevise dørens samtidighed med resten af bygningen og felt C er en udgravning i nordsiden mellem det mod vest tilbyggede fag og kirkens ældste del. I dette felt ses, at gulvelagene opbører udfor bæltepillens midte og afløses af stampet jord med et tyndt lag træsmuler over – måske rester af et trægulv. Jordlaget er udlagt over flere lag marksten, der oprindeligt bar udgjort fundamentet for første byggefases vestgavl.

Fig. 9. Kirken udvides med ét fag imod vest og forsynes med endnu en dør mod syd af ganske samme type som den ældre. I vestforlængelsens nordside isættes et ret stort smiget rundbuet vindue.

rettet fra Hovedstuelængden saaledes: 4 Fag til Mælkestue med Mursteensgulv, 2 Fag til Huggehuus, 8 Fag til Kamre og Rullehuus med Brædegulv i et Kammer og Murstengulv i et Par Kamre, forresten er Leergulve, forsynet med Løfft overalt, Vinduer i Blye, simple Dørre samt 2 Stk. Skorstene dels af Råc deels af brændte Steen. Taxeret á Fag 160 Rdl. SV er 2240 Rdl. SV, der divideret med 2 udgjør Forsikkringssummen ... 1120 Rdl. SV.

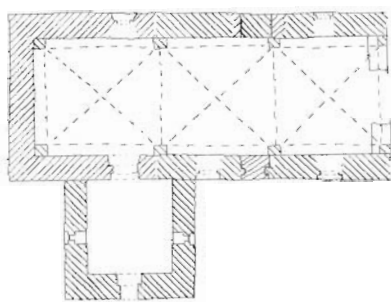
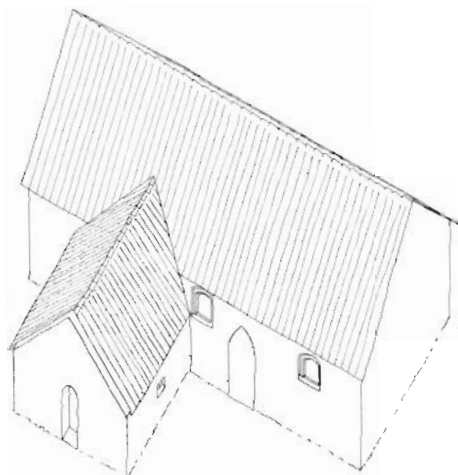
C: En længde i øster, 11 Fag, $9\frac{1}{2}$ Alen dyb af Ege og Fyrretømmer, klinede Vægge og Straatag til Hønsehuus og Tørvehuus.

Taxeret á Fag 20 Rdl. SV er 220 Rdl. SV, der divideret med 2 udgjør Forsikkringssummen 110 Rdl. SV.

D: En Længde i Ladegaarden i østen bestaaende af 22 Fag, $16\frac{1}{2}$ Alen dyb Kiæmningsværksbygning af Ege og Fyrretømmer, klinede Vægge og Straatag, til Fæchhuus med Foderlo. Taxeret á Fag 80 Rdl. SV er 1760 Rdl. SV, der divideret med 2 udgjør Forsikkringssummen 880 Rdl. SV.

Fig. 10. Väbenbuset tilbygges dog uden den nuværende blændingsgævl og omtrent samtidig overbæltes kirken. Der ved afskæres brugen af den gamle syddør og af norddøren.

Det østre fags bæltelommer er udstøbt op til den ved fase 1 nævnte væg mod øst, hvilket betyder, at den lokaliserede bygning endnu har stået, da bæltelagningen blev foretaget. Da sidealterbordene danner fundament for bæltelommerne, må det antages, at sidealterene er sløjfede eller omdannede ved denne ombygning.

E: En Ladelængde i sønder 36 Fag, $2\frac{1}{2}$ Alen dyb Kiæmningsværksbygning af Ege og Fyrretømmer, klinede Vægge og Straatag, til Lade og Tærskelo helt igennem ved norder Side eller Gaardsiden forsynet med behørig Stolværker Afbindinger, saa og Brædeporte og Lemmer. Taxeret á Fag 200 Rdl. SV er 7200 Rdl. SV, der divideret med 2 udgiør Forsikkringssummen ... 3600 Rdl. SV.

F: En Længde i vester 24 Fag, $1\frac{3}{4}$ Alen dyb Kiæmningsværksbygning af Fyrretømmer, dog nogle Egefødstykker, klinede Vægge og Straatag, udnyttet til Hestestald til 2 rader Heste ved øster Side og Kvægstald til en rad Kvæg mod vester Side, Ri. og Foderlo, Karlekammer og i den norder Ende Kiærneværkshuus med Kiærneværk.

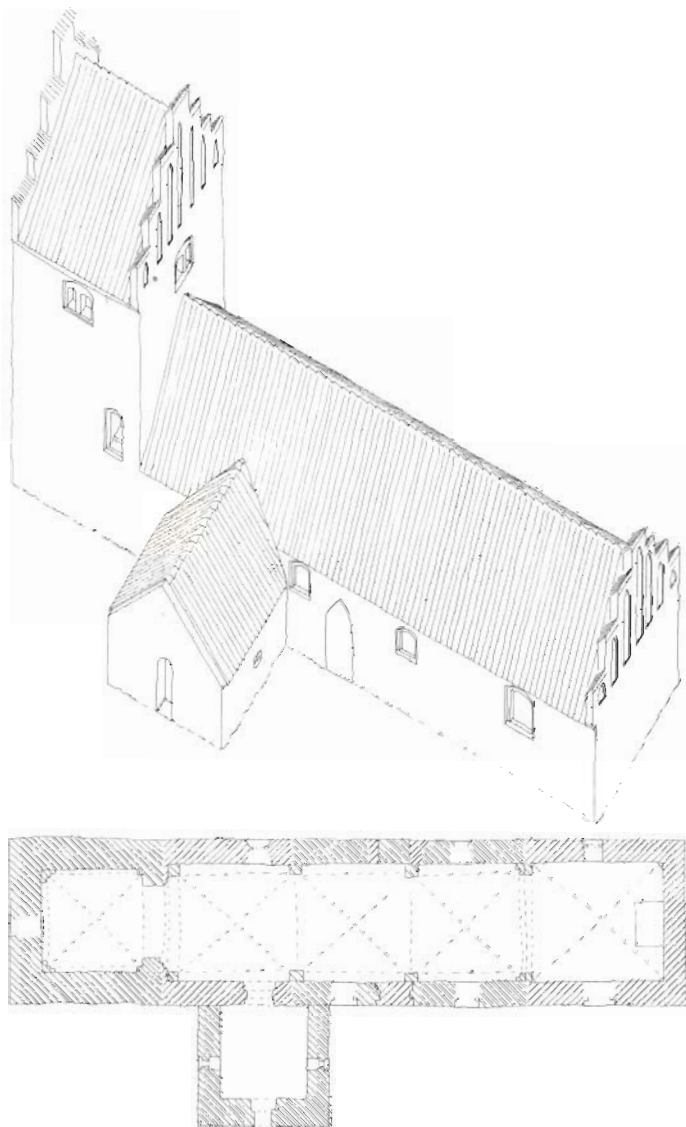

Fig. 11. Uden at kunne udskille rækkefølgen tilkommer tårnet og koret. Begge er prydet med simple blændingsgæcle. I tårnets vestside isættes et lille fladbuet vindue i spidsbuet spejl og i koret et stort fladbuet falset vindue i sydturen og et noget mindre af samme type i nordturen.

I korets østhjørner er anvendt meget veltilbugne kvadre, der kunne lede tanken hen på genærøndte romanske kvadre, men intet underbygger denne teori.

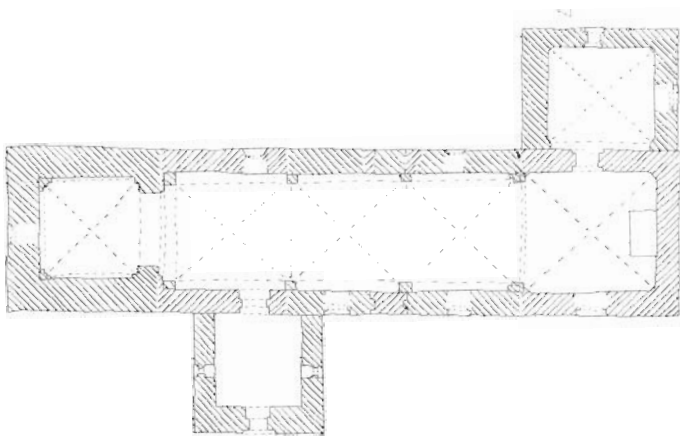
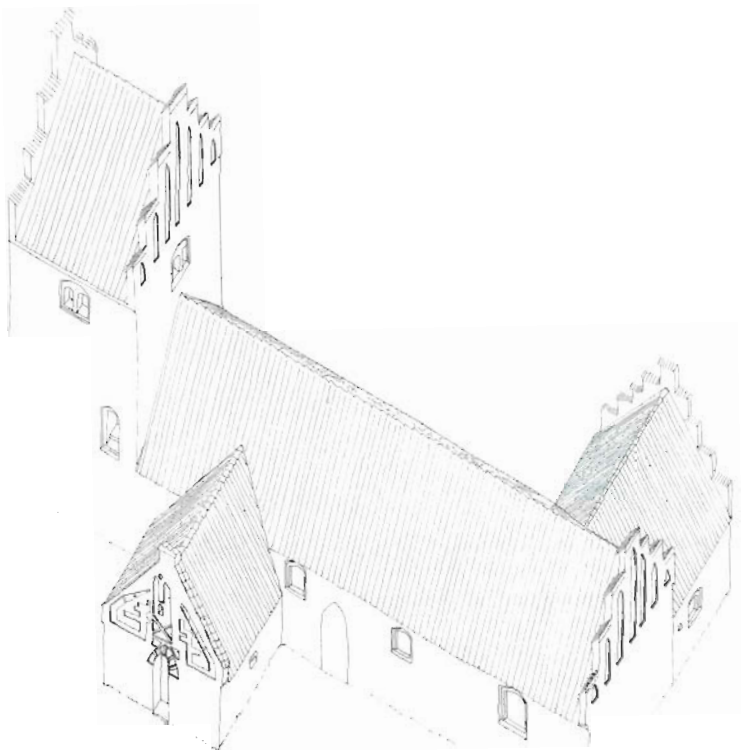

Fig. 12. Kirken næsten i den skikkelse den står i dag. Ved en boretstandsættelse i midten af forrige århundrede blev de små rundhuede jernvinduer sat ind i de gamle bredere vinduesbuller ligesom der blev suppleret med et ekstra i nordveggen og i tårnet.

Sakristiets østvindue synes at bære bift samme form som kørets vinduer, mens nordvinduet er ganske lille, fladbuet i spidsbuets spejl.

Fig. 13. Tre senmiddelalderlige kirker hvis planer viser betydelige fællestræk med Aunsøs.

Askø kirke bærer oprindelig ingen vinduer i nordsiden, men dog en norddør. Dørene sidder omtrent midt i skibet, hvis indvendige mål er 10,6×5,4 m mod Aunsøs 9,3×4,6 m.

Femø kirke synes heller ikke at have haft vinduer i nordsiden. Dens norddør er betydelig lavere end syddøren og de sidder begge omtrent midt i skibet, hvis indvendige mål er 12,6×6,25 m. Femø kirke må antages at være opført omkring 1500.

Kappel kirke vides opført 1464 og har som de andre to, omtrent midt i skibet, modstående døre, mens vinduesplaceringen og typen er afvigende. Indvendigt mål i skibet 11,8×8,3 m.

Taxeret á Fag 100 Rdl. SV. er 2400 Rdl. SV, der divideret med 2 udgjør Forsikringssummen 1200 Rdl. SV.

G: En Længde inde i Gaarden midt imellem østre og vester Længdes nordree Ender som vender i østre og vestre med Enderne 10 Fag lang 9 Alen dyb Kiæmningsværksbygning af Fyrretømmer, klinede Vægge og Straatag til Vognremisse og Svinhuus.

Taxeret á Fag 20 Rdl. SV er 200 Rdl. SV, der divideret med 2 udgjør Forsikringssummen ... 100 Rdl. SV.

Den gård, der ses på fig. 2, er helt og holdent opbygget efter 1660, hvor svenske troppers besættelse af egnen medførte svære skader på Aunsøgård og vist nok i mindre grad på kirken.

En kommissionsberetning fra 1660 giver god besked om det kongelige jagthus og de til den kongelige bolig tilhørende huse, mens avlsgårdens nærmere placering og bygninger ikke nævnes.

Sammenholdt med lensregnskaberne fra Kalundborg Len 1620 hvor Steen Brahe afløses som lensmand og en enkelt regnskabsoplysning fra 1595 om jagthusets tilstand giver kilderne mulighed for til dels at rekonstruere jagthusets udsende.

I Kvitisiarumsbilagene til Kalundborg Lens regnskab 20/8 1620:⁸

Affuensøe Jagtgaards Biugning Udi Aaarstzherritt, och Besigtigett, den 20. Augustj findis Wedmagt, som Effterfølger:

Først det Huus staaendes Uden for Affensøe Kierekegaard, som Hans Maytts egen Werelse chr udj. Thj Bindinger, och thon lofft høytt, Aff Træwerch, Muuret Imellem Stolperne, och Theigll hengt, fates noget paa Underskelling, nogen Winduer, Tre laase och nogen Klincher er aldeles bortte, ellers findes det Well weed magt.

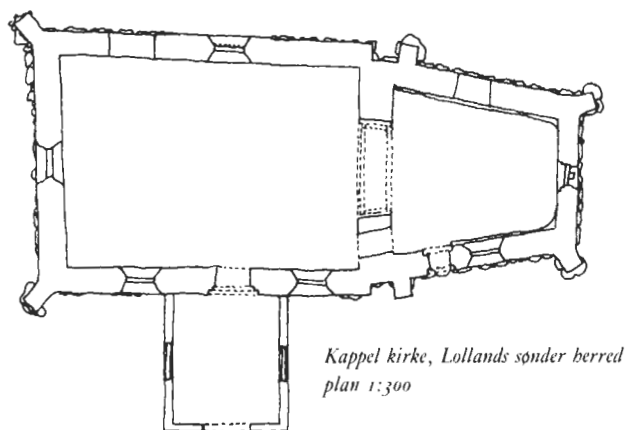
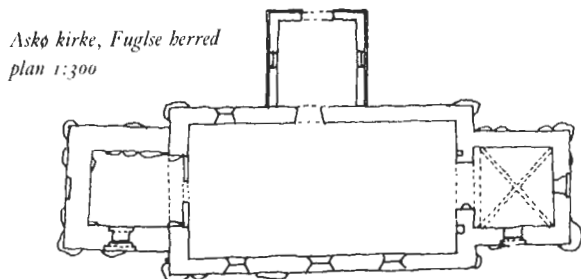
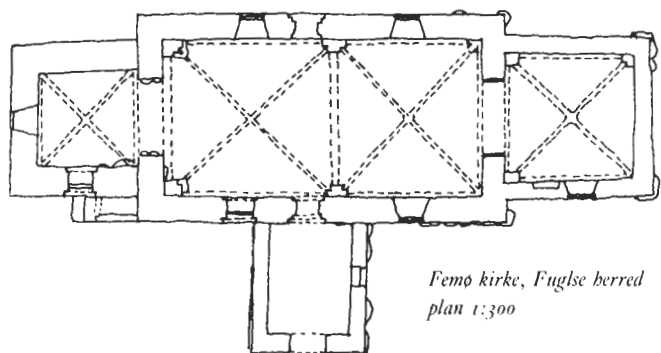

Fig. 14. Ågerup kirke i Merløse herred har bevaret brede fladbuede vinduer fra ca. 1500 i både skibets sydside og i koret.

I zäbenbuset er én, omend noget ommuret, rundbuet dør i spidshuet spejl.

Noch et Huus nest op til Kierkegaarden 17 Bindinger lang, Aff Treverch Murit Imellem stolper, och tægt med Tegell, et loft Høyt, er temelig Weed magt Undtagendes, noget fates paa Underskelling och Fodstycker 16 Winduer, 3 døre och alle laasene er Bortte.

Eet Huus stannendes paa Kierkegaarden, it loft Høyt och Siuff Bindinger langt, och opbygget aff Tømmer, Murit emellem Trevercket, och Tegellhengt, er Well Ved magt, som er Brugt till it Salthuus Undentagen Nogit fattes paa Underskelling Løsene och Winduwerne. Det Huus ud ved Søen, offuer Becken, Siuff Bindinger langt Murit Imellem stolper, och Teigellhengt findes ingen loftt offuer icke heller Underskellet, fates Siuff Winduer 2 døre och aldelis ingen lose for Eet schiellromb aff Nye, der ...? inden Will forferdliges, ellers Wel vedmagt.

I »Synsforretning over Lenene ved Kommissionen af 1660-1679«⁹

Auffnsøe Sogen
Auffnsøe Gaard

It kiønt lidet Sted, Hvor S. Welb. Her Hans Lindenow, holt auffling, ligger samt Kiercken, ligge som paa en Holm, imellem dend Norder och Sønder part aff Søen, Kaldis Auffnsøe, gaarden waar slet bleffuen i forgangen fiende tid, saa got som øde och forderffuit, Nemlig paa Gammel Gaarden och paa Lade Husenne, ald offuer delen Aff, och paa det 2 Løfft høye Huus som

Fig. 15. Kundby kirke i Tuse bered med store fladbuede vinduer i både skib og kor. Korudvidelsen er sket kort efter 1500. I korgælden et lille fladbuet vindue i spidsbuet spejl. Fladbuede vinduer synes at være anvendt til små åbninger fra ca. 1300, mens større fladbuede vinduer bliver almindelige fra omkring 1400. Bl.a. er Kapitelhuset ved Roskilde domkirkes overetage fra ca. 1400 udstyret med sådanne fladbuede vinduer. De spidsbuede spejle om fladbuede vinduer synes lidt senere; snarest efter 1450 og de er den almindeligste type i klosterbyggeriet fra omkring 1500. Mie Jensen fot.

waer imellem Stengmuret Waer alle Winduer, Løffte och døre Ude och bortte, och Skillerrømmene nedslagne, deind Ladeføget som Rigens Drost holder der, haffuer Kierck igien begyndt at fly, it fæhuus, och siunis waar best at flytte de for^{ne} ...? stengermurede Huus, som Tømmerit er endnu got paa, op paa dend gamle Gaardspladtz.

Aunsø kirke er i dag et produkt af formodentlig næsten kontinuer byggeaktivitet i 1400- og første halvdel af 1500-tallet.

Kirken må, som det tidligere er illustreret, være opført som kapel eller kapeltilbygning i første halvdel, måske første fjerdedel, af 1400-tallet. Den har sluttet sig til en bygning mod øst af mindst samme bredde, men som det ikke ved den foretagne prøvegravning lykkedes at påvise udstrækningen af.

Fig. 16. Nordsiden af Rørby kirke i Ars herred. I det store nordre våbenbus er en rundbuet dør i spidsbuet spejl. En præcis datering af våbenbuset kan ikke gives, men med skelen til det store forbillede, Roskilde domkirke, hvor såvel Oluf Mortensens våbenbus fra 1442 som Sct. Birgittas kapel fra 1485, er udstyret med sådanne døre, er 1400-tallets midte vel ikke helt forkert som datering også for de simple døre i Aunsø kirke.

Denne ældste kirke er blevet udvidet med ét fag mod vest, opført ligesom den ældste del af kirken, i rå marksten uden regelmæssig skiftegang. Forlængelsen forsynedes med dør af ganske samme type som i den ældre del og det antyder, at forlængelsen er kommet til ret kort tid efter første byggefase, endnu ved midten af 1400-årene. Herefter følger i hastig rækkefølge hvælvsugning og våbenhus, og kort efter tårn og korudvidelse.

Det sidste større byggeri er sakristiet mod nord, der efter sin gavlblænding må dateres til de første årtier af 1500-tallet.

Endelig er våbenhuset blevet forhøjet og beriget med den helt unikke gavlblænding.

At skille de enkelte byggefaser fra hverandre er kun den ene side i en historisk behandling af kirkebygningen og stedet Aunsøgård. I det følgende skal nogle eksempler illustrere de spinkle stiltræk ved døre, vinduer, plantype etc. der kan give antydning af kirkebygningens opførelsestid.

I anden byggefase isattes et rundbuet smiget vindue i vestforlængelsens nordside. Der er kun ganske få eksempler på lignende vinduer, og de befinder sig navnlig i egnen omkring København, bl.a. i Ballerup, Jersie og Ølsemagle kirker. I de tre tilfælde er vinduerne isat i senmiddelalderlige korforlængelser.

Kirkeudvidelser er i øvrigt meget vanligt på Sjælland. Inden for det gamle Holbæk Amt er således ikke mindre end 23 kirker blevet forlænget, heraf 7 mod vest, 11 med østforlængelse på ét fag og 14

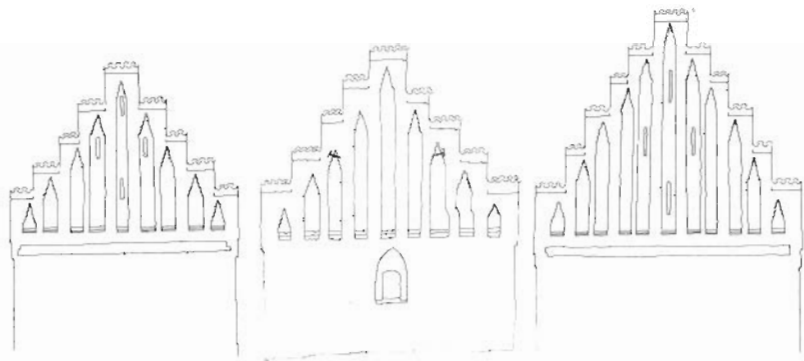

Fig. 17. Gæble fra benboldsvis nordkapellet ved Stigs Bjergby kirke, Kirkerups forlængede kor og Aunsø kirkes sakristi. Der kan nok udskilles en type, måske en enkelt murermester der har arbejdet i Vestsjælland med kirkendvidelser i årene kort efter 1500 (se note 10). Ialt 13 vestsjællandske kirkers blandingsgæble fra denne tid er så nært beslægtede, som de tre eksempler her viser.

med østforlængelse på to fag. Nogle, heriblandt Aunsø, har altså gennemgået begge processer.

Der er søgt flere forklaringer på de mange korudvidelser, men én af de seriøse går ud på, at de brede fløjaltartavler, der kom på mode i løbet af 1400-tallet, ikke kunne rummes i de gamle smalle romanske kor. Da de desuden krævede et kraftigt sidelys for at virke med deres billedskærer- og/eller malerdekoration, isattes ikke som tidligere vindue i østvæggen, men derimod ét eller flere store vinduer i kørets langvægge.

Den tætte samhørighed mellem hovedgård og kirke er ikke ukendt. Der kan nævnes eksempler som Hørby i Tuse herred, Jomfruens Egede og Tureby i Faxe herred og Gunderslev i Øster Flakkebjerg herred og endnu flere. Fælles for disse er imidlertid, at deres nære tilknytning til de respektive hovedgårde skyldes, at de tilhørende landsbyer enten er udflyttede i forbindelse med landboreformerne omkring 1800, eller, at de allerede i middelalderen er vokset så store, at de ganske har »opslugt« landsbyen.

Egentlige gårdkirker – altså kirker der beviseligt er bygget til en bestemt gård – er vi vist mere pauvert forsynede med, men nogle kendes da. De berømteste er vel Lødøje kirke i Smørum herred,

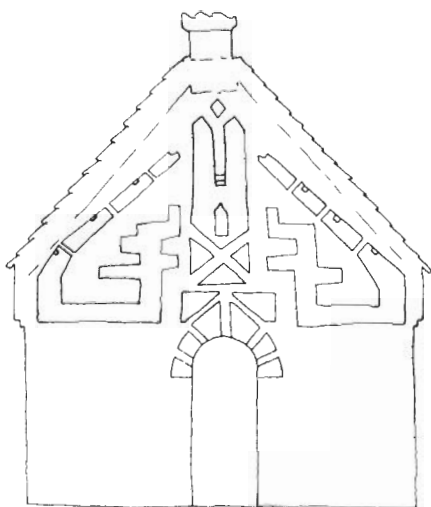
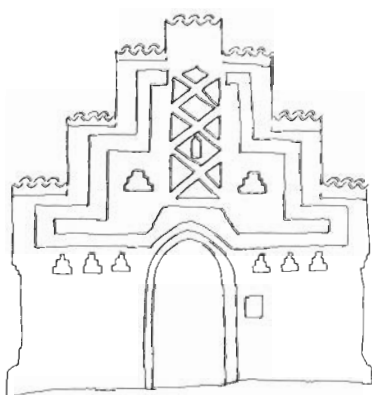

Fig. 18. Den helt unikke gavlblending på Aunsø kirkes zäbenbus således som den bør set ud, inden døren udvædides for at skaffe bedre plads, da skikken at føre kisten ind i kirken ved begravelsesceremonien bredte sig. Den nærmeste parallel til Aunsøs zäbenbusgavl er zäbenbusgavlen på Grandløse kirke i Merløse herred. En lille gruppe kirker i det sydlige Hornsberred har enkelte træk fælles med Grandløse og Aunsø, og inspirationen for murermesteren må vel høre zæret den samme. Blandt disse kan nævnes Ferslev, Gerlev, Snostrup og Herlev.

Bjærnede og Pedersborg i Alsted herred. Disse er alle bygget i 1100 og begyndelsen af 1200-tallet og dermed langt tidligere end Aunsø kirke.

Skønt konciliet i Laodikea allerede i 302 forbød præster at holde gudstjeneste i private kapeller oprettedes en række sådanne i hele Europa mellem 800 og 1000.

I løbet af 1000 og 1100 tallet afvikledes privatkirkeinstitutionen i Europa efter stærkt og langvarigt pres fra pavestolen.

I Danmark er der ikke bevis for, hvornår privatkirkevæsenet afvikles, men fra Sverige og Norge kendes pavebreve omhandlende afviklingen af privatkirker fra 1100-tallets sidste halvdel. De norske landskabslove synes dog først at følge de pavelige pålæg omtrent 100 år senere.¹¹

Aunsø kirke tilhører altså ikke de to skitserede kulturhistoriske situationer. Dens nærmeste parallel er vel den lille gårdkirke Frydendal ved Torbenfeldt. Den er bygget i 1460 af Albrecht Bydelsback Albrechtsen, adelsmanden på Torbenfeldt, »for sin og sin hustrus saligheds og svageligheds skyld«.

Der er meget få eksempler, om ikke Frydendal og Aunsø er de eneste, på sådanne privatkapeller 300 år efter deres formelle afskaffelse. Der findes på så godt som alle de senmiddelalderlige slotsbyggerier kapeller, men en sammenligning af jagthuset i Aunsø med Kalundborg slot, Sønderborg slot eller Kronborg er vel nok at tage munden for fuld. Der må dog alligevel være plads for en antagelse om, at placeringen af kirken, så tæt ved hovedgården og så relativt langt fra landsbyen, skyldes et særligt initiativ fra Aunsøgårdens ejer, altså fra kongen.

Endelig er der jo ikke ført bevis for, hvilken alder og funktion den bygning, til hvilken den ældste del af kirken blev bygget, havde, der kan måske have været tale om et ældre kapel, knyttet til hovedgården, og det kan så forklare sognesamhørigheden med Holmstrup, som det er bevidnet i Roskildebispens jordebog fra begyndelsen af 1300-årene.

NOTER

1. Svend Aakjær: »Kong Valdemars Jordebog I-III« 1921-23.
2. Tage E. Christiansen: Sognelisten i Roskildebispens Jordebog, Historisk Tidsskrift 1977.
3. Jvf. Kancelliets brevbøger -1660, udgivet af Kt. Erslev.
4. Auktionsprotokol for Arts og Skippinge herreder 1731-1803, 1751, 10/5 indløsauktion efter J. C. Ernst. Landsarkivet for Sjælland.
5. Alle skøder på Aunsøgård fra Georg Müller 1664 til Chr. Lerehe 1751 opbevares på Lereheborg. Ingen af skøderne giver oplysninger om bygningerne.
6. Brandforsikringstaxation i Skippinge herred: Protokol A 1800-33, p. 36.
7. Det er kendt fra andre af Lerehes ejendomme, at han lader forsikringssummen halvere, antagelig udfra en viden om, at det var yderst sjældent, at en gård nedbrændte totalt, og at fundamenter og kældre altid kunne anvendes igen.
8. Kalundborg Læns regnskaber incl. bilag 1578-1623. Rigsarkivet.
9. Synsforretning over lenene 1660-79; Kalundborg Læn, Aunsø sogn. Rigsarkivet.
10. Hugo Johansen: En vestsjællandsk murermester, Festskrift til Harald Langberg, 1979.
11. U. Stutz - en række afhandlinger om kirkeret fra århundredets begyndelse. I Skovgård-Petersen: Islands egenkirkevæsen. Scandia 1960.